

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ

Н. Ф. Павленчик, к. е. н., доцент
Львівський національний аграрний університет

Розглядається та аналізується механізм функціонування обслуговуючих кооперативів, акцентується увага на формуванні внутрішніх відносин у них.

Постановка проблеми. Обслуговуючі інфраструктурні підприємства здатні вивільнити сільськогосподарських виробників від виконання ними допоміжних робіт і функцій, сконцентрувати увагу лише на процесах виробництва. Система утворена з виробників і обслуговуючих підприємств, володіє додатковою енергетичною силою та спроможна отримати синергетичний ефект, який виявляється у розвитку поділу праці й зв'язків між окремими її елементами. Синергетичний ефект є результатом дії цілісної системи і він завжди є вищим, ніж сумарний корисний ефект індивідуальних зусиль окремих елементів цієї системи. Синергетичний ефект посилюється за умов налагодженої діяльності, передусім, обслуговуючих кооперативів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Україна має багатий власний досвід щодо дослідження теорії та методології сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Найбільш відомими сучасними українськими науковцями, які вивчають проблеми кооперації були і є О. Крисальний, Л. Молдаван, М. Малік, В. Зіновчук, В. Гончаренко, Ф. Горбонос, Л. Левківська, Т. Швець та ін. Їх напрацювання стали важливим доробком у розвитку теоретичних засад кооперації та практичного створення і функціонування кооперативних підприємств. Однак, важливим, на нашу думку, залишається дослідження і розробка внутрішнього механізму функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Мета і методика дослідження. Метою статті є обґрунтування механізму дії обслуговуючого кооперативу. Сучасними вченими методика досліджень реалізується, здебільшого, з використанням окремих методів дослідження розвитку певної проблеми, питання чи напряму розвитку

економічних явищ і процесів. І тому, в кожному окремому випадку, виходячи із нагальної потреби методологічного забезпечення, достовірності досліджень економічних явищ і процесів, на нашу думку, мова може йти лише про застосування раціональних і найбільш ймовірних та дієвих методичних підходів і методів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Обслуговуючий сільськогосподарський кооператив відповідно до свого статусу є самостійним суб'єктом господарської діяльності та безприбутковою організацією. Його функціонування регулюється положеннями Господарського Кодексу та іншими нормативно-правовими актами чинного законодавства України. Керівництво кооперативу, на основі делегованих йому Загальними зборами членів кооперативу прав і обов'язків, визначає основні напрями і види діяльності, самостійно планує обсяги надання послуг і виконання робіт на конкретний період відповідно до укладених з членами кооперативу договорів. Кооператив може самостійно будувати партнерські відносини на договірних засадах з іншими товаровиробниками – не членами кооперативу, підприємствами, установами та організаціями з будь-якого напрямку і виду господарської діяльності.

Надання послуг має відбуватися організовано. Для цього сільськогосподарські товаровиробники подають заявки на кожен окремий вид технологічних послуг з розрахунку на весь сезон із зазначенням виду, обсягу робіт і термінів виконання. Кооператив повинен чітко дотримуватися домовленостей, угод і, найважливіше, виконувати роботи та надавати послуги якісно у відповідності до агротехнічних і технологічних вимог. Не можна припускатися порушень заявок та графіка черговості у наданні послуг механізованим кооперативом.

Надання послуг та виконання робіт для своїх членів – сільськогосподарських товаровиробників відбувається за попередньою ціною, розрахованою на такому рівні, що відшкодовує кооперативу його витрати на біжучий момент, тобто за собівартістю. Проте на практиці виникають непередбачувані витрати, не залежні від кооперативу, пов'язані зі зміною цін на сировину і матеріали промислового виробництва, придбані і використані в процесі господарської діяльності. З огляду на це, до ціни за собівартістю надається певна гарантійна надбавка.

Наприкінці року, на основі дійсних витрат, визначається фактична виробнича собівартість наданих послуг. Різниця між ціною, сплаченою членами кооперативу, та фактичною є джерелом утворення результату від економічної діяльності обслуговуючого кооперативу. Цей результат розподіляються між членами пропорційно обсягу участі

товаровиробників у діяльності кооперативу і повертаються їм у вигляді кооперативних виплат.

Рішення щодо розподілу економічного результату приймається на Загальних зборах членів кооперативу. Збори визначають також механізм здійснення виплат, відповідно до якого не весь результат може бути розподілений. Частина зароблених коштів спрямовується на придбання засобів виробництва, соціальні потреби тощо. І тому відповідна сума кооперативних виплат може залишатися у резервному фонді кооперативу для власного розвитку.

Для більш повного завантаження потужностей і раціонального використання персоналу обслуговуючого кооперативу його діяльність може бути спрямовано на надання послуг не членам кооперативу. В даному випадку ціна наданих послуг за собівартістю не може застосовуватися, оскільки не члени кооперативу не брали участі у його створенні. Робота кооперативу з не членами є виправданою з огляду підвищення ефективності використання техніки і обладнання, але це за умови, якщо в конкретний момент є така можливість, тобто коли вільні від експлуатації зернові комбайни або не завантажені потужності борошномельного млина тощо.

Кооператив перед третіми особами-не членами, немає жодних зобов'язань, як і вони перед ним. Такі клієнти не можуть одержувати послуги за собівартістю. Відносини між обслуговуючим кооперативом і сторонніми особами будуються на комерційних засадах. Розрахункова ціна за надані послуги для не членів кооперативу встановлюється на рівні ринкової. Проте, така діяльність з не членами кооперативу є обмеженою і згідно чинного законодавства має не перевищувати 20 % від загального товарообороту кооперативу за рік.

Відчутну допомогу виробники сільськогосподарської продукції одержують від заготівельних обслуговуючих кооперативів. На початку року обслуговуючий кооператив і товаровиробники узгоджують дані про посівні площі, сорти культур та очікувані обсяги, що будуть реалізовані через кооператив, та складаються заявки щодо обсягів і термінів постачання продукції у кооператив. Формуючи заявки, кооператив може подавати сільськогосподарським товаровиробникам пропозиції щодо зміщення строків посіву, а відтак і збирання урожаю, що полегшить процес його реалізації.

Кооператив заготовляє у кожного свого члена у визначений час, згідно з укладеним договором, обсяги сільськогосподарської продукції, формує великі партії та здійснює реалізацію різними каналами у заздалегідь визначених місцях, у т. ч. за межами регіону. З цієї метою виконуються маркетингові дослідження, як вигідніше

продати продукцію: на оптовому ринку чи в роздріб, магазину, закладам громадського харчування чи підприємствам з переробки; якщо останнім, то в якому вигляді здійснюється оплата – грошима чи на давальницьких умовах з наступним продажем готового продукту від членів кооперативу. Продукцію сільськогосподарських товаровиробників в натуральному вигляді або як продукт її переробки збутовий кооператив може реалізувати і в інші регіони України й навіть за кордон. Такі повноваження можуть надавати йому виробники – члени кооперативу, якщо це не суперечить чинному законодавству.

Обслуговуючий кооператив, маючи склади для зберігання, може реалізувати продукцію членів кооперативу, коли кон'юнктура ринку і попит будуть найбільш сприятливими, а ціна – високою. Для цього сільськогосподарські товаровиробники, формуючи заявки, зазначають терміни і обсяги поставок, що націлює кооператив у виробничій діяльності передбачити процеси очищення, калібрування, розфасовку та інші заходи щодо оброблення очікуваних обсягів товарної продукції.

Сільськогосподарська продукція може перероблятися на власному кооперативному підприємстві і продаватися як кінцевий, готовий до вживання продукт. Це для сільськогосподарських товаровиробників вигідніше, ніж реалізовувати її як сировину для перероблення на підприємствах іншої форми власності. У такий спосіб забезпечується гарантований збут продукції та збільшення доходності виробників, оскільки економічний результат від діяльності підприємства з переробки продукції буде розподілено між членами кооперативу пропорційно їх господарській участі.

Висновки. Кооператив набуває статусу сільськогосподарського обслуговуючого, якщо він створений сільськогосподарськими товаровиробниками, є їх власністю, управляється ними й забезпечує продовження їх господарської діяльності. Метою обслуговуючого кооперативу є підвищення ефективності основного виробництва сільськогосподарських товаровиробників.

Список використаних джерел

1. Горбонос Ф. В. Кооперація: методологічні і методичні основи. / Ф. В. Горбонос – Львів: ЛДАУ, 2003. – 264 с.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
3. Кооперація в агробізнесі: підручник / Ф. В. Горбонос, Л. А. Янковська та ін. – Львів : ЛУБП, 2011. – 360 с.